

САВРЕМЕНА АРХИВСКА ЗГРАДА И КРАТАК ОСВРТ НА РЕДИЗАЈН ЕНТЕРИЈЕРА УСЛЕД ПАНДЕМИЈЕ КОРОНА ВИРУСА

Апстракт: Зграда архива одговара својој намени само када је безбедна за очување архивске грађе као осетљивог органског материја, запослених и посетилаца. Процес планирања је веома битан и пре него што се приступи изради пројекта треба одговорити на захтеве сигурности, функционалности и економске ефикасности.

Промене у радним просторијама архива дешавале су се у складу са савременим захтевима и развојем нових технологија, али пандемија изазвана вирусом Ковид-19 несумњиво је убрзала процесе и створила дугорочне адаптивне стратегије које одговарају на изазове будућих ограничења.

Кључне речи: архив, зграда, пројектовање, планирање, ризик, стандарди, депо, редизајн, пандемија, Ковид 19

ЗГРАДА АРХИВА

Зграде су веома битне за очување покретних културних добара, посебно за очување архивског и библиотечког материјала који су органског порекла и подложни природном пропадању и уништењу. Зграда архива одговара својој намени само када је безбедна за очување архивске грађе као осетљивог органског материја, запослених и посетилаца. Процес планирања је веома битан и пре него што се приступи изради пројекта, требало би одговорити на захтеве сигурности, функционалности и економске ефикасности.

Пре него што се приступи израдњи пројекта архивске зграде, било да је реч о новом објекту или функционалној адаптацији постојеће зграде, требало би урадити провере и процене ризика од земљотреса, поплаве, пожара, крађе, провале, вандализма, техничко-технолошке опасности и задовољити архивистичко-конзерваторске стандарде. Већина архива је и код нас и у свету смештена у старим зградама које имају своју историјску и културну вредност, али амбијентални услови који владају у таквим зградама не одговарају параметрима који су потребни за одговарајућу превентивну заштиту.

Савремене архивске зграде су функционалне, а приликом изградње примењене су најсавременије технике изолације и климатизације. То су објекти који

¹ саветник конзерватор, ivovic.s@archivyu.rs

пружају одговарајуће окружење за потребе складиштења, одржавања и заштите документа и у складу са тим њихово пројектовање мора бити на врло високом нивоу са нултом толеранцијом на грешке. Овај тип зграде мора бити пројектован да прими оптерећење материјала који ће се складиштити, да задовољи микроклиматске услове у којима се чува архивска грађа, мора поседовати функционалност и сигурност и за запослене и за кориснике услуга архива, посетиоце, заштиту од пожара, поплаве и лошег деловања човека.

Како би испуниле ову сложену мисију, полази се од инклузивног, холистичког, интегрисаног или целог приступа зграде која оптимизује и уравнотежује различите циљеве дизајна како би се постигла жељена зграда високих перформанси.²

Планирање је веома битно пре него што се приступи изради пројекта архивске зграде. Стога је неопходно да стручна лица, архитекте и инжењери који су задужени за пројектовање и изградњу имају консултације са архивистима и конзерваторима, упознају се са њиховим захтевима и да прикупе релевантне податке потребне да адекватно одговоре на пројектни задатак. Битно је пре пројектовања и изградње, или адаптације зграде архива, урадити провере и процене ризика од земљотреса, поплаве, пожара, крађе, провале, вандализма, техничко-технолошке опасности, а у исто време је потребно задовољити архивистичко-конзерваторске стандарде.

Од укупног простора зграде депои могу заузимати једну половину или више. Код унутрашње структуре нових архивских зграда у Немачкој и Француској можемо видети да заступљеност смештајних простора износи у просеку до 70% од укупног простора.

Пројектовање архивских зграда захтева да се узму у обзир све специфичности пројектног задатка у односу на које би требало планирати простор за пријем архивске грађе, радне просторије, простор за посетиоце и безбедан и квалитетан смештајни простор.

Сведоци смо да је пандемија изазвана вирусом Ковид-19, 2020. године доanela нове изазове приликом планирања радних просторија, односно редизајна које ће обезбедити безбедно радно окружење. Након вишемесечне изолације и физичког дистанцирања требало се вратити на посао, а тај повратак у „нормалан живот“ захтевао је извесне промене у раду архива. Сигурно радно окружење мора се обезбедити видљивим мерама и темељним планирањем радног простора.

Као одговор на пандемију Ковид-19 покренути су многи програми на глобалном нивоу који пружају подршку у стратешким и дизајнерским саветима у преобликовању радног простора. Тако је и међународни тим фирме *Savills* посвећен улози радног простора на дужи рок у циљу прилагођавања, развијања и побољшања.

² <https://www.wbdg.org/building-types/archives-record-storage-building> (приступљено 20.6.2020.)

УЛОГА ЕКСПЕРТСКЕ ГРУПЕ EGABE (Expert Group of Archive Buildings and Environments)

Како су одговарајући стандарди и смернице за пројектовање и изградњу савремене архивске зграде и те како неопходни, од 2014. године при Међународном архивском савету ICA постоји група EGABE (*Expert Group of Archive Buildings and Environments*). Ово тело има десет стручњака, чији мандат траје од две до четири године, а њихов задатак је да дају препоруке за пројектовање и изградњу архивских зграда, одржавање, као и да се баве питањима о утицају смештајних простора на архивску грађу.

Сврха ове групе је следећа: *Окупити стручњаке за архиве, зграде и депое, окружење чланица ICA; давање стручних упутстава и савета изабраним службеницима ICA и Секретаријата, као и члановима; проценити и дистрибуирати висококвалитетне референтне производе о развоју у архивским зградама, депоима и окружењу; укључити се у пројекте и произвести одговарајуће алате у корист чланства у ICA; да се повеже са другим специјалним групама и партнерима ван ICA; да сарађује са другим ограницима, одељењима или стручним групама ICA према потреби.*³

573

ЗГРАДА АРХИВА И АМБИЈЕНТАЛНИ УСЛОВИ

Обезбеђивање сигурног окружења за чување архивске грађе од суштинског је значаја. Стварање сигурног окружења зависи од проналаaska одговарајуће локације и изградње или функционалне адаптације или надоградње постојећег објекта. Приликом планирања, дизајнирања и одабира материјала за изградњу архивске зграде требало би имати на уму сигурност запослених, посетилаца и чување архивских фондова и збирки.

Георг Винтер⁴, немачки историчар и архивиста, сматрао је да би приликом одабира локације за зграду архива требало поштовати следеће принципе:

1. да је у близини институција са којима су везани свакодневни пословни односи и од којих се преузимају документа;
2. да је у близини културних и истраживачких институција од којих највише зависе архиви са којима има блиску сарадњу;

³ <https://ica-new-validation.accelance.net/en/expert-group-on-archive-buildings-and-environments-egabe> (приступљено 20. 6. 2020.)

⁴ Карл Георг Лудвиг Винтер (3. фебруара 1856, Бреслау - 1. септембар 1912, Магдебург) немачки историчар и архивиста. Студирао је историју и филологију на Универзитетима у Бреслау и Берлину, докторат је стекао 1878. године на Универзитету у Готингену. Од 1879. Радио је у Државном архиву у Берлину, Диселдорфу, Марбургу, Магдебургу, Штетину и Оснабрику, где је 1903. постао директор архива. Након тога вратио се у Магдебург, где је 1906. наследио Едуарда Аусфелда (1850-1906) на месту директора архива. У Магдебургу је био задужен за питања везана за изградњу нове зграде архива на Аугусташтрассе (сада Хегелштрассе).

3. да је у близини центра јавног живота;
4. да је далеко од објеката који га угрожавају од пожара (резервоари за гас, хемијска постројења и слично), од подручја подложних влази, поплави или штетним гасовима и прашини у ваздуху;
5. далеко од уско грађених и густо насељених подручја – таква места су посебно опасна у време рата или јавног нереда.⁵

Када је реч о објектима у којима се чувају писани споменици културе, као што су зграде архива и библиотека, најстарије записе налазимо код Витрувија⁶, у шестом делу текста *De Architectura* („О архитектури“) у коме он даје следеће смернице: „Библиотеке би требало да буду окренуте ка истоку, будући да је за њих корисније јутарње светло. Поред тога, на тај начин се књиге у библиотекама неће оштетити као што се често дешава у онима које су окренуте ка југу или западу. У тим случајевима оштећења на књигама узрокују мољци и влага коју доносе и подстичу влажни ветрови и која затим продире у књиге чији листови почињу да жуте и губе своја својства.“⁷

Није увек поштована Витрувијева препорука да се библиотеке граде окренуте ка истоку, па је многе оштетила влага. „Више библиотека, као што су оне у Тимгаду (Алжир) или Ефесу (Мала Азија), али и римске, Палатинска и Трајанова библиотека, успеле су да изнађу неке заштитне мере против оштећења изазваних влагом. Спољашни зидови нису били једноструки већ двоструки, тако да је међупростор омогућавао проветравање, а поред тога размак између зидова (који је некада био скоро читав метар) омогућавао је да се тај ходник користи као алтернативни пролаз или се, уколико су постојале степенице, као што је био случај у библиотеци у Ефесу, туда могло попети на горњи спрат зграде.“⁸

⁵ https://americanarchivist.org/doi/pdf/10.17723/aarc.27.4.95815813226221knArchival_Buildings—Programing_and_Planning_-_The_American . (приступљено 20.6.2020.)

⁶ Марко Витрувије Полио (лат. *Marcus Vitruvius Pollio*, живео и радио у првом веку п. н. е.), био је римски писац, архитекта и инжењер и аутор славног римског архитектонског трактата *De architectura, libri decem* (Десет књига о архитектури). Врло мало је познато из његовог живота, осим онога што се може закључити из његовог писања у трактату. Иако Витрувије нигде не идентификује императора за којег је радио, многи сматрају да је реч о Августу и да је трактат писан око 27. године. Пошто Витрувије у трактату себе описује као старог човека, неки аутори су закључили да је врло вероватно да је био активан у време Јулија Цезара. Витрувије такође каже да је радио на градњи базилике у Фаному (данашњи Фано). Трактат *О архитектури* базира се на његовом личном искуству, али и теорији познатих грчких архитеката, нпр. на Хермогену. Расправља о скоро сваком аспекту архитектуре, а подељен је у десет поглавља: планирање града, грађевински материјали, изградња храмова и употреба грчких редова, цивилно грађевинарство (позоришта, бање), приватне грађевине, декорација пода и зидова, хидраулика и цивилне и војне машине.
https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE_%D0%92%D0%B8%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B5 (приступљено 23. 6. 2020.)

⁷ Антонио Ђардуло, *Заштита и конзервација књига, материјали, технике и инфраструктура*, НБС и Клио, Београд 2005, 19.

⁸ *Исто*, 35, 36.

Стварање модерне библиотеке свакако нас упућује на трактат *Della costruzione e del regolamento di una pubblica universale biblioteca* (1816) у коме аутор, Леополдо дела Санта, предлаже функционалну поделу простора на три дела: део намењен изучавању, део намењен пословима библиотекара и део за библиотечке збирке.⁹

На архивску зграду утичу спољашњи климатски услови и климатске промене, односно дневне промене релативне важности ваздуха и температуре, киша, ветар и дифузно зрачење сунца, који и те како утичу на микроклиму унутар зграде.

Климатски услови у просторијама архивске зграде зависе од оријентације и броја спољних зидова, изложености ветру, од дебљине зидова и изолације, као и од броја врата и прозора.

„Records Storage and Facilities, Guidelines for Archives and Historical Records Repositories“ - Florida Department of State Ken Detzner, Secretary of State Division of Library and Information Services Bureau of Archives and Records Management¹⁰ из 2015. године је приручник који садржи препоруке које се баве главним проблемима приликом избора локације и изградњи или доградњи зграде, укључујући информације о идеалном грађевинском материјалу и изгледу архивске зграде.¹¹ У препорукама је наведено да би приликом градње новог објекта или адаптирања постојећих у обзир требало узети трајност објекта и бити свестан грађевинских аспеката и идеалних грађевинских материјала. Трајна градња је неопходна и објекат треба да је пројектован и изграђен за дужи временски период, најмање сто година.

Избор материјала је један од круцијалних момената, с обзиром на чињеницу да је неопходно заштитити грађу од пожара на најбољи могући начин, па се зато препоручује одабир незапаљивих или тешко запаљивих материјала.

Када је реч о изгледу унутрашњости архивске зграде, било да је у питању нови архивски објекат или адаптирани постојећи објекат, различита подручја су неопходна, укључујући простор за складиштење архивске грађе, подручја за обраду докумената, канцеларије за запослене, помоћни простори, просторија за истраживаче, простори за подршку посетиоцима и простори за одржавање. Просторије за посетиоце, читаоница и изложбена сала требало би да буду у централном лобију и да су повезани са кафетеријом и тоалетима. Приступ корисника радним просторијама требало би контролисати пријемном канцеларијом или рецепцијом.

Архивске канцеларије могу да буду одвојене од простора за чување са одређеним намештајем и опремом, а све мора да заштићено од неовлашћеног приступа јавности, односно посетилаца.

Депои су одвојени од других просторија и изграђени су од материјала отпорних на ватру, имају прописну хидро и термоизолацију, тако да обезбеђују оптималне микроклиматске услове и требало би да су обезбеђени од од пожара, грома

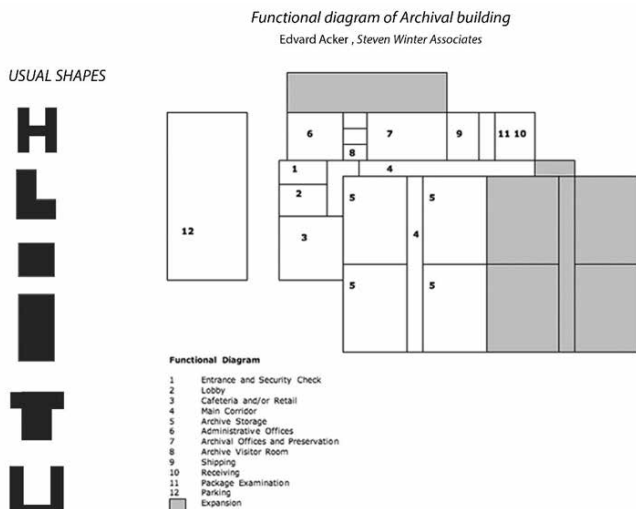
⁹ Исто, 37.

¹⁰ <https://dos.myflorida.com/media/695844/facilitieshandbook-archives.pdf> (приступљено 20. 6. 2020.)

¹¹ <https://dos.myflorida.com/media/695844/facilitieshandbook-archives.pdf> (приступљено 20. 6. 2020.)

и провале, опремљени одговарајућом електричном инсталацијом и спољашњим централним прекидачем за искључење електричне струје у свим депоима после радног времена.

Сигурност зграде требало би пре свега обезбедити добрим распоредом просторија, а мање се ослањати на камере, аларме, чуваре и друге врсте обезбеђења. Унурашњост зграде би морала да буде прегледна како би се евентуални пропусти лако могли открити. Простор би требало да је сигуран, издржљив и доступан.

Шема архивске зграде архитекте Edwarda Ackera из компаније Steven Winter Associates

Обликовање архитектонских основа је у облику слова L и слова T, у облику правоугаоне или квадратне основе, понекад и у облику слова H или U. (<http://www.unesco.org/webworld/ramp/html/r8722e/r8722e17.htm> (приступљено 20. 6. 2020.))

На датој основи депо је у склопу објекта и ходницима повезан са осталим деловима зграде, као и са просторијама за пријем грађе које су на бочној фасади објекта, а омогућен је и приступ моторним возилима, као и прилаз објекту за време утовара грађе. Радне просторије и просторије за пријем налазе се на фасадама и

добро су осветљене. Овај концепт је просторно захтеван и може се применити само у случају ако локација то дозвољава.

Код планирања архивске зграде требало би имати у виду спољашње климатске услове који утичу на унутрашње климатске услове, тако да су веома битни оријентација спољних зидова, њихова изложеност ветру, као и број отвора. Због тога депое не би требало планирати на спољним зидовима, а уколико већ јесу требало би обезбедити добру термо- и хидроизолацију. Влага може да продре у зидове зграде из тла дејством капиларних сила, услед кондензације на површини зидова, због лоше изолације и са крова зграде због слабе или оштећене конструкције (када падају снег или киша).

Органски материјали током времена старе, мењу се физички и хемијски, а брзина старења зависи од услова чувања. Тако је, због саме природе архивске грађе и циља дугорочног чувања, неопходно постизање одговарајућих услова окружења, што захтева континуирано планирање, процену и прилагођавање. Системи за грејање, вентилацију и климатизацију добри су за одржавање нивоа влаге и температуре јер обезбеђују чист и филтриран ваздух и смањују ниво загађивача у

згради. Климатска контрола је од суштинског значаја за очување и заштиту архивске грађе. Неопходно је редовно пратити услове у простору и анализирати добијене податке да би се установило да ли су услови одговарајући и да ли зграда и постављена опрема испуњавају жељене услове.

Неправилна употреба расвете у просторијама у којима се архивска грађа складишти и користи увелико умањује трајност и квалитет докумената. Од активности које се обављају у свакој просторији зависи одабир врсте и јачине светла. Правилно осветљење је кључна компонента за дугорочно очување архивских докумената.

Оштећења од пожара у архивским збиркама могу бити трајна и ненадокнадива. Заштита од пожара мора да постоји у архивској згради и без доброг система заштите од пожара објекат и архивске збирке, као и људски животи, су у великој опасности. Архивску зграду најбоље је контролисати уз помоћ двадесетчетворочасовног видео надзора, алармног система и јављача пожара.

Без обзира да ли је реч о просторијама у новој архивској згради или у постојећој, безбедност се мора имати у виду. Историјски гледано, ватра и влага нанели су највише штете архивима. Зграда у којој је смештена архивска грађа мора да заштитити колекције од воде, влаге, пожара, загађења, оштећења и неовлашћеног приступа.

Bruynzeel-Storage-Systems применио је шест фактора сигурности приликом архивирања посебних збирки

ЗАНИМЉИВА САВРЕМЕНА РЕШЕЊА / АДАПТАЦИЈЕ СТАРИХ ОБЈЕКТА И ИЗГРАДЊА НАМЕНСКИХ ЗГРАДА

Код савремених зграда доста је популарно дислоцирање депоа из главних зграда, поготово уколико је реч о адаптацији старих зграда споменика културе, као и кад су одступања ограничена

Многи архиви морају да ураде адаптацију својих зграда које нису наменски рађене како би створили услове за безбедно чување архивске грађе и рад запослених, тако да је проналажење решења и начина адаптације озбиљан изазов за пројектанте.

Адаптација постојећих зграда за потребе архива може бити привремена и перспективна. Привремена адаптација се ради за краћи временски период и преpravке се свде на минимум, док је циљ перспективне адаптације исти као код новоградње, јер се смештајни и управни капацитети планирају за педесет година.

Разлози за перспективну адаптацију су углавном локација, амбијент, начини финансирања и рационално инвестирање.

Перспективна адаптација биће рационална само у случају ако зграда по постојећем распореду просторија, стању и конструкцији одговара згради архива.

Адаптација је много слободнија уколико је изабрана стара зграда која нема статус споменика културе.

Приликом адаптације старих зграда, уколико има довољно простора, најлакше је урадити део за радне просторије, пошто собе, без битних промена, добијају нову намену. Приступачна просторија одреди се за читаоницу, док се нека већа репрезентативна намени за изложбену салу. За лабораторију су неопходне просторије са појачаним бројем инсталација. Кад је реч о депоима обично су потребне веће адаптације, тако да се често што због носивости, а што због безбедности од пожара, уклањају постојеће дрвене конструкције које замењују бетонске плоче. Депои би морали да буду издвојени од радних просторија, али да функционално буду повезани са просторијама из којих ће се грађа слати у депо, односно од просторија у којима ће се архивска грађа користити.

578

ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ АДАПТИРАНИХ ОБЈЕКТА

Занимљив пример адаптације старе зграде и измештање депоа архивских докумената и фотографија који покрива материјал од 1800. године и надаље, као и библиотечки материјал, урадила је фирма је Захе Хадид на Инвесткорп згради центра за Блиски Исток Окфорд Универзитета, на колецу Сент Антони (*Investcorp Building for Oxford University's Middle East Centre at St Antony's College*).¹²

Нова зграда Инвесткорпа за Блиски Исток пружа 1127 квадратних метара додатног простора и нови амфитеатар са 117 места који ће овој институцији омогућити да прошири свој популарни програм семинара, предавања и дебата, од којих је велики део отворен како за Универзитет, тако и за ширу јавност.

Зграда Инвесткорпа надопуњује континуирани развој колеца. Његов дизајн пролази кроз ограничену локацију на колецу Светог Антонија да би повезао и уградио постојеће заштићене зграде и дрвеће, док његова фасада од нерђајућег челика меко одсликава природну светлост како би одјекнула контекстом зграде.¹³

У Београду имамо пример успешне реконструкције зграде Југословенског филмског архива (Кинотеке) у Узун Мирковој улици, за чији је пројекат архитекта Павле Васев добио престижну награду у Организацији Сент Гобена у

¹² Основан је 1957. за проучавање арапског света, Ирана, Израела и Турске од 19. века до данас, са фокусом на истраживање хуманистичких и друштвених наука. Чува светску архиву приватних радова и историјских фотографија која покрива материјал од 1800. године па надаље. Архив је основан 1961. године и нарастао је до преко 400 збирки приватних радова и чува више од 100.000 историјских фотографија. <https://worldarchitecture.org/architecture-news/cchvn/zaha-hadid-completed-library-and-archive-building-for-oxford-universitys-middle-east-centre.html> (приступљено 14. 6. 2020.)

¹³ <https://worldarchitecture.org/architecture-news/cchvn/zaha-hadid-completed-library-and-archive-building-for-oxford-universitys-middle-east-centre.html> (приступљено 14. 6. 2020.)

Лево: Решење архитеката Захе Хадид на Инвесткорп згради центра за Блиски Исток Оксфорд Универзитета, на колеџу Сент Антони

579

Десно: Библиотека и архивска зграда Оксфордског универзитета, Центра за Блиски Исток

Лондону.¹⁴ У згради која је пре реновирања била у потпуно рушевном стању, а која је израсла у елегантно здање, где се спајају стилски елементи и савремени материјали и конструкције, смештени су дирекција Кинотеке, три филмске сале са најсавременијом техничком опремом за филмске пројекције, библиотека, читаоница, Музеј кинематографије, филмске лабораторије, фонотека, видеотека, простори за семинаре, концерте, презентације, изложбене галерије, а биће отворена и школа цртаног филма. Овом реконструкцијом омогућено је да Југословенска кинотека функционише на једном месту. Деценијама су њени радни, административни и јавни простори били разбацани на разним локацијама у граду, а сада су коначно на једној адреси на којој ће сви који дођу моћи под једним кровом да сагледају како се развијао филм.¹⁵ Зграда је подигнута 1846. године као нова резиденција војводе Александра Карађорђевића. Од 1854. године у њој је био хотел „Српска круна“ који је имао дванаест луксузних соба. Зграда данас има статус споменика културе, а некад је служила за општинске потребе.

Зграда Југословенске кинотеке у Београду

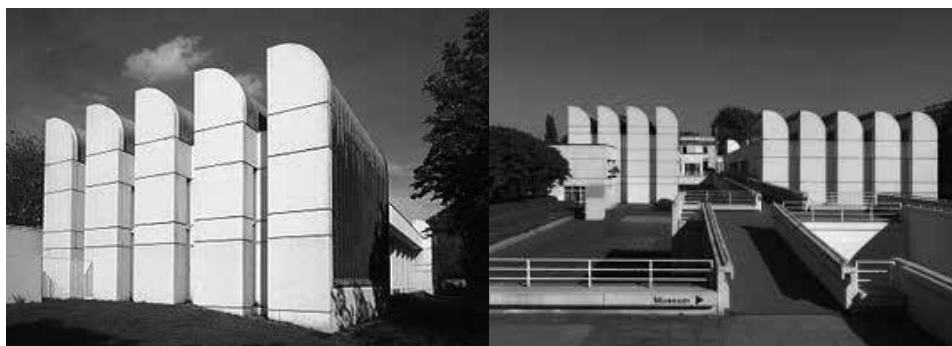
¹⁴ Српски архитекта Павле Васев, „режисер“ новог ентеријера зграде Југословенске кинотеке, добио је награду за ново рухо репрезентативног здања ове важне институције културе коју је у конкуренцији од 66 пројеката из тридесет земаља доделила организација Сент-Гобен у Лондону. Тако се архитекта Васев нашао у друштву највећих светских звезда архитектуре, попут Нормана Фостера, Захе Хадид и Сантјага Калатраве, који су такође освајали награде на овом такмичењу.

[https://www.gradjevinarstvo.co.rs/tekstovi/3209/820/nova-%E2%80%9Ere%C5%BEija%E2%80%9C-zgrade-\(jugoslovenske\)-kinoteke-u-beogradu](https://www.gradjevinarstvo.co.rs/tekstovi/3209/820/nova-%E2%80%9Ere%C5%BEija%E2%80%9C-zgrade-(jugoslovenske)-kinoteke-u-beogradu) (приступљено 20. 6. 2020.)

¹⁵ [https://www.gradjevinarstvo.co.rs/tekstovi/3209/820/nova-%E2%80%9Ere%C5%BEija%E2%80%9C-zgrade-\(jugoslovenske\)-kinoteke-u-beogradu](https://www.gradjevinarstvo.co.rs/tekstovi/3209/820/nova-%E2%80%9Ere%C5%BEija%E2%80%9C-zgrade-(jugoslovenske)-kinoteke-u-beogradu) (приступљено 20. 6. 2020.)

ЗАНИМЉИВА АРХИТЕКТОНСКА РЕШЕЊА НАМЕНСКИХ ЗГРАДА

Наменска зграда је један од битних фактора за нормално функционисање архива и стога би приликом израде идејног пројекта требало водити рачуна о урбанистичко-техничким условима, а уз то је неопходно да пројектант обавља редовне консултације са архивистима и конзерваторима како би добили нове идеје и дошли до рационалнијих наменских решења.

Архивска зграда Баухауса

Од наменски пројектованих и грађених архивских зграда популарна је Зграда Архива Баухауса¹⁶ у Берлину (*Bauhaus-Archiv/Museum für Gestaltung*) која чува колекцију архивске грађе школе. Идеју за састављање збирке предмета из историје Баухауса први је предложио немачки историчар уметности Ханс Марија Винглер 1960, као начин да се настави промовисање принципа школе након затварања 1933. године.

Најупечатљивија карактеристика ове архивске зграде је њен препознатљиви профил, који је Гропиус осмислио као низ зупчастих волумена обложених кровним светлима како би што више дневне светлости допрло у изложбене просторе. Дизајн је био драстично измењен од Гропиусовог почетног предлога, али је задржао неколико његових идеја, посебно карактеристични спуштени кров који је дизајниран да уноси природну светлост у унутрашњост.

На његовом горњем нивоу пар паралелних двоспратних структура садржи административне и архивске просторе одвојене од ходника у којима су смештене сталне и привремене изложбе. Зграда, која је 1997. године наведена као заштићени споменик, тренутно садржи 700 квадратних метара изложбеног простора.¹⁷

¹⁶ Баухаус (*Bauhaus*), пуним именом Државна школа Баухаус у Вајмару, била је државна школа за архитектуру и примењене уметности, коју је 1919. године у Вајмару у Немачкој основао архитекта Валтер Гропијус (*Walter Gropius*, 1883-1970), а предавачи су били и Кандински и Кле.

¹⁷ <https://www.dezeen.com/2018/11/21/bauhaus-archiv-berlin-walter-gropius/> (приступљено 20. 6. 2020.)

Гропијусова архивска зграда Баухауса

У Холандији је Архитектонски биро Винхов и Готлиб Палудан (*Winhov and Gottlieb Paludan Architects*) дизајнирао препознатљиву декоративну рељефну фасаду Градског архива Делфта који се налази на ивици парка у близини историјског центра града. Кад је Градска архива прерасла своје претходне просторије у згради из педесетих година прошлог века, којој су недостајале многе битне техничке погодности потребне за правилно складиштење материјала, изграђена је поменута зграда са много већим капацитетом. Тако је урађено премештање збирки из центра града на локацију на периферији пословног округа *Harnaschpolder*. У згради се налазе и архиви других општина, а поред кафеа се налазе јавно доступна читаоница и канцеларије за запослене у архивима. „Ови јавно оријентисани објекти постављени су у нивоу тла, што помаже да се истакне јавна функција и значај градских архива“, нагласио је архитекта Готлиб Палудан. Читаоница заузима читаву дужину фасаде која гледа на парк. Просторије на овом нивоу смештене су унутар бетонског постоља који одликује изглед других јавних зграда у историјском центру града.

Архивски депои су распоређени по горњим спратовима како би били заштићени од оштећења од воде у случају драматичне олујне навале бујице.

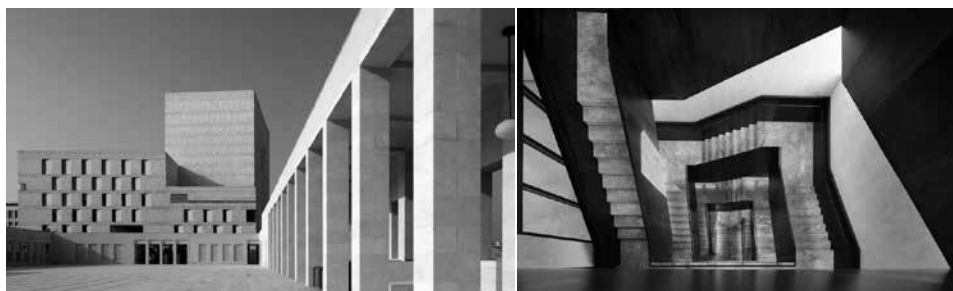
Ови горњи спратови затворени су иза чврсте површине црвене цигле која појачава непробојне и поуздане квалитете ове сигурне куће за драгоцене градске колекције.¹⁸

Декоративна рељефна фасада Градског архива Делфта

¹⁸ <https://www.dezeen.com/2018/08/21/delft-city-archive-office-winhov-gottlieb-paludan-architects-netherlands-architecture/> (приступљено 20. 6. 2020.)

Импресивно је решење савремене зграде Националног архива Катару у Дохи, чији је дизајн настао истраживањем архитектонске и културне историје. „Његов архитектонски језик, развијен као интригантни део ширег мастерплана - гледајући у будућност, али такође укоренењен у прошлост - одговор је на потрагу за урбаним идентитетом који је у супротности са климатски генеричким стакленим кулама које обично карактеришу заливске градове. У централном торњу смештена је архивска грађа, а на северу простире се јавно крило које садржи главни улаз и читаонице. У другом крилу према југу смештене су канцеларије и конзерваторска лабораторија. У дворишном делу ниски делови зграде су претворени у музеје. Конфигурација простора резултира мрежом улицица и тргова типично за катарско, историјско језгро.“¹⁹

Екстеријер и ентеријер Национални архив у Катару

ПРЕВЕНТИВНА ЗАШТИТА И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА

Приликом планирања и дизајнирања архивске зграде требало би обратити пажњу на следеће ризике :

- **метеоролошке:** урагани, торнада, топлотни удари, муње, пожари;
- **хидролошке:** поплаве, бујице, цунами;
- **геолошке:** вулкани, земљотреси, одрони, клизишта, јаке кише;
- **биолошке:** епидемије, појава штеточина;
- **астрофизичке:** метеори;
- **промена климе:** повећана фреквентност и јачина олуја, поплаве изазване изливањем глечерских језера;
- **ризички проузроковани људским фактором:** оружани сукоби, грађански немири, тероризам, пожар, пад или колапс инфраструктуре.²⁰

¹⁹ <https://www.dezeen.com/2018/03/26/allies-and-morrison-qatar-national-archive-references-traditional-coastal-watchtowers/> (приступљено 20. 6. 2020.)

²⁰ <https://whc.unesco.org/en/managing-disaster-risks/cmp/66/67> (приступљено 20. 6. 2020.)

Процена ризика од катастрофа је приоритет свих оних који се баве заштитом културне баштине с циљем њене превенције. Требало би обезбедити добру методологију за идентификовање, процену, као и смањење ризика, са циљем очувања културне баштине и да она у потпуности доприноси одрживом развоју заједнице.

„Катастрофа се дефинише као озбиљно нарушавање функционисања заједнице или друштва која проузрокује људске, материјалне, економске или еколошке губитке које превазилазе могућност угрожене заједнице или друштва да реагује користећи сопствена средства.“ (UNISDR, 2002)²¹

Тим за планирање би, након прелиминарних истраживања, требало да изradi планове који се могу спровести расположивим средствима. У тим би били укључени конзерватори, метеоролози, климатолози, сеизмолози, стручњаци за јавно здравље, епидемиолози и социолози.

Међународне организације које се баве сектором управљања ризицима:

- Организација за храну и пољопривреду Уједињених нација (<http://www.fao.org>);
- Хуманитарне агенције и НВО које имају улогу пружања подршке у ванредним ситуацијама у региону (нпр. Лекари без граница, Међународна организација за флору и фауну);
- Програм Уједињених нација за животну средину, Огранак за последице рата и катастрофе (<http://www.unep.org/conflictsanddisasters/>);
- Међународне организације и агенције Уједињених нација као што су Мировне снаге УН, УНХЦР и други који су укључени у управљање избеглицама, Светска здравствена организација за епидемију (<http://www.who.int/csr/en/>);
- Светска метеоролошка организација, (<http://www.wmo.int>)

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 НА ПРОМЕНЕ АРХИВСКОГ ПРОСТОРА

Ковид-19 је највећи глобални изазов са којим смо се сусрели и који је утицао на наш свакодневни живот. Послодавци и запослени унели су велике промене у свом раду како би заштитили себе и друге и на тај начин спречили даље ширење болести.

Кад говоримо ризицима и управљању њима у типологији ризика епидемија се наводи као један од биолошких ризика. Реч *епидемија* је настала од грчких речи *епи* (преко) и *демос* (народ)²² и означава нагло оболевање већег броја људи на одређеном подручју у кратком раздобљу. Извор епидемије налази се најчешће изван подручја које она захвати, па се отуд уноси преко обољелих особа, животиња

²¹ <https://whc.unesco.org/en/managing-disaster-risks/ump.8> (приступљено 20. 6. 2020.)

²² <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18092> (приступљено 20. 6. 2020.)

или заражене робе.²³ Пандемија је исто што и епидемија презентована на већој географској ширини, тачније извад границе једне земље. Према схватању Светске здравствене организације о пандемији се може говорити када су испуњена три услова:

- у некој популацији се појавило дотада непознато обољење;
- узрочници инфицирају људе и изазивају тешке здравствене последице;
- узрочници болести се шире брзо и задржавају се међу људима.²⁴

Овакве ситуације мењају нашу перцепцију и наше приоритете, па се намеће потреба да се прилагодимо новонасталој ситуацији.

„Пандемија Ковид-19 већ је проглашена најтежом здравственом ситуацијом модерне историје многих земаља. Начин на који свијет реагује на ову невиђену глобалну кризу биће део уџбеника историје. Установе за памћење, укључујући националне архиве, библиотеке, музеје, као и образовна и истраживачка тијела, већ биљеже одлуке и радње које се предузимају, а које ће помоћи будућим генерацијама да схвате опсег пандемије и њен утицај на друштва.“²⁵

Као одговор на овај глобални изазов институције културе широм света су затвориле своја врата за запослене и посетиоце. Како ова криза захтева дубоке промене и у раду архива широм света, указала се реална потреба да запослени у архивима прилагоде свој рад и пруже подршку очувању безбедног радног окружења. „Нова реалност подстакла је дизајнере да предузму кораке ка креирању безбеднијих канцеларијских простора, додавање баријера и стварање личних простора са природним вентилирањем, као и инвестирање у филтере за пречишћавање ваздуха, у технолгије без додира попут аутоматских врата, умиваоника и дугмади лифта, додавање антибактеријских премаза на површине.“²⁶ „С обзиром да је добра вентилација кључна за спречавање и ширење Ковид-19 велики тренд је једноставно отварање прозора, ако се прозори могу отворити, то јест будући да су многе канцеларије сада затворене, контролисане јединице.“²⁷ Повратак на посао након вишемесечне изолације довео је до процене нових фактора ризика, промене навика запослених и посетилаца, као и ограничења броја лица у просторијама у циљу формирања безбедног радног окружења. Пандемија је утицала на развој нових стратегија које одговарају на нове изазове, укључујући и могућност будућих ограничења и нове радне праксе.

²³ <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18092> (приступљено 20. 6. 2020.)

²⁴ https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%98%D0%B0#%D0%94%D0%B5%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%B8_%D1%84%D0%B0%D0%B7%D0%B5(приступљено 20. 6. 2020.)

²⁵ https://www.ica.org/sites/default/files/dhe-covid-19-unesco_statement_en2.pdf (приступљено 20. 6. 2020.)

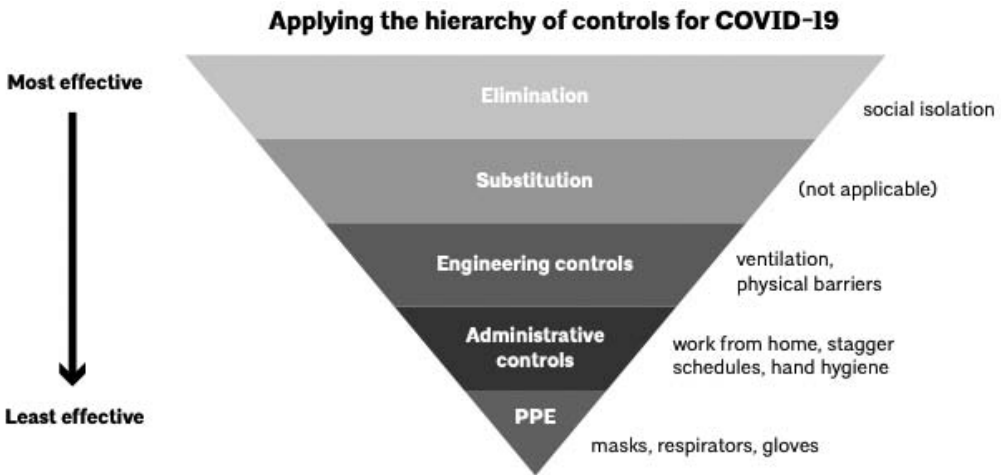
²⁶ <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/covid19-coronavirus-change-office-work-homeworking-remote-design/> <https://www.bdcnetwork.com/coronavirus> (приступљено 20. 6. 2020.)

²⁷ <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/covid19-coronavirus-change-office-work-homeworking-remote-design/>, <https://www.bdcnetwork.com/coronavirus> (приступљено 20. 6. 2020.)

„Непосредно разматрање је да ће компанијама можда требати мање уредског простора. Међутим, можда ће бити потребно и редизајнирање постојећег пословног простора с мањом густином на уму, више простора за колаборацију и бољим условима који ће обезбедити добробит запослених и спречити ширење вируса у будућности.“²⁸

Амерички институт за архитекте (AIA) указује да су архитекте и сродни професионалци у јединственом положају да координирају низ стратегија у циљу ублажавања и смањења ризика изложености и преношење вируса Ковид-19 у оквиру нездравствене заштите. Циљ је промовисање најбоље праксе која штити здравље, сигурност и добробит јавности, а истовремено ствара прилике за предузећа, школе...²⁹

Производи без додира у купатилима и кухињама у комбинацији са сензорима, контролисаним вратима и лифтовима значе да би заједнички простори зграда могли бити потпуно без додира. Данас је изводиво створити окружење које елиминише потребу за додиром површина. Технологија постоји од аутоматских врата до бесконтактних славина, елиминишући потребу за физичком интеракцијом. То би могло умањити ризик да се људе заразе вирусом који може преживети на површини. Недавно истраживање *The New England Journal of Medicine*³⁰ показало је да честице коронавируса могу преживети до три дана на нерђајућем челику и пластици, до 24 сата на картону и око четири сата на бакру.

Примена контролних мера Ковида-19

²⁸ <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/covid19-coronavirus-change-office-work-homeworking-remote-design/>, <https://www.bdcnetwork.com/coronavirus> (приступљено 20. 6. 2020.)

²⁹ <http://content.aia.org/sites/default/files/2020-05/ReOccupancyAssessmentTool-V01.pdf> (приступљено 20. 6. 2020.)

³⁰ <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMc2004973> 14.06.2020 (приступљено 20. 6. 2020.)

REALM project (*Reopening Archives, Libraries, Musiems*) OCLC, Институт за музејске и библиотечке услуге и *Battelle* спроводе истраживање о томе колико дуго вирус Ковид-19 преживљава на материјалима који превладавају у библиотекама, архивима и музејима. Пројекат ће се ослањати на истраживање како би се произвеле веродостојне, научно засноване информације о томе како се може руковати грађом да би се ублажиле изложености опасне по запослене и посетиоце.

Да би се постигли ови циљеви, партнерство покреће рад на неколика фронта: прикупити, прегледати и резимирати ауторитативна истраживања која се односе на материјале који се обично налазе у збиркама и објектима архива, библиотека и музеја; консултације и ангажовање са управљачким одбором за пројекте, радним групама и другим стручњацима из архива, библиотека и музеја; лабораторијско испитивање интеракције Ковид-19 са избором материјала који се обично налазе у архивима, библиотекама и музејима; идентификовање метода руковања и санације.³¹

586

ЗАКЉУЧАК

Обезбеђивање сигурног окружења за чување архивске грађе од суштинског је значаја. Стварање безбедног окружења зависи од проналаaska одговарајуће локације и изградње или функционалне адаптације или надоградње постојећег објекта. Код савремених зграда доста је популарно дислоцирање депоа из главних зграда, поготово уколико је реч о адаптацији старих зграда споменика културе, али и кад су одступања ограничена. Просторије за посетиоце, читаоница и изложбена сала требало би да буду у централном лобију и да су повезани са кафетријом и тоалетима. Приступ корисника радним просторијама требало би контролисати пријемном канцеларијом или рецепцијом. Архивске канцеларије могу бити одвојене од простора за чување са одређеним намештајем и опремом и да буду заштићене од неовлашћеног приступа јавности, односно посетилаца.

Након пандемије Ковида-19 пред нама је нека нова релност која је наметнула прилагођавања у свакодневном животу и раду, мењајући нашу перцепцију и наше приоритете. Актуелно је питање како да прилагодимо наше радно окружење новонасталој ситуацији и направимо безбедне радне просторе за неке будуће изазове. Данас је потпуно изводиво створити окружење које елиминише потребу за додиром површина. Технологија постоји и то од аутоматских врата до бесконтактних славина, чиме се елиминише потреба за физичком интеракцијом. То би могло умањити ризик да људе заразе вируси који могу преживети на површини.

³¹ <https://www.webjunction.org/explore-topics/COVID-19-research-project.html> (приступљено 14. 6. 2020.)

Svetlana PEROVIĆ IVOVIĆ

**MODERN ARCHIVAL BUILDINGS
AND A BRIEF LOOK
AT THE REDESIGN OF THE INTERIOR
DUE TO CORONAVIRUS PANDEMIC**

Summary

587

Securing safe environment for keeping archival materials is of essential importance. Creation of safe environment depends on finding the right location and construction of the building or functional adaptation or upgrading of the existing building. At modern buildings a dislocation of the depot from the main building is popular, especially when it comes to adaptation of old buildings that are cultural heritage monuments where changes are limited. Visitors' rooms – a reading room and an exhibition room should be in the central lobby and connected with cafeteria and toilets. Access to research rooms to visitors should be controlled by reception office or reception desk. Archival offices can be separated from the storage space by furniture or equipment and they should be protected from unauthorized access of the public, i.e. visitors.

After the outbreak of Covid 19 pandemic a new reality was imposed to us, new adjustments in our everyday life and work, changing our perceptions and our priorities. A current question is how to adjust our working surrounding to a nascent situation and to create a safe working space for future challenges. Today it is possible to create a surrounding that eliminates the need for touching the surfaces. The technology exists, from automatic door to touchless faucets, eliminating the need for physical interaction. That could reduce the risk of infection with viruses that remain infectious on surfaces.